

УДК 341.231.14

Шестопал Кіра Єгорівна –

студентка 5 курсу

Господарсько-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Kira Ye. Shestopal –

5th year student of

Economic Faculty

Yaroslav Mudryi National Law University

(77 Pushkinska Street, Kharkiv, 61024, Ukraine)

Стандарти доказування в Європейському суді з прав людини: міф чи реальність?

У статті розкривається зміст поняття «стандарт доказування». Надаються критерії, за яких констатується наявність «стандарту доказування». Обґрунтовується його відсутність в діяльності Європейського суду з прав людини. Такі поняття як «поза розумним сумнівом», «рівність зброї», «зважування протилежних інтересів», «оцінка справедливості процесу в цілому» автор розкриває через прецедентну практику ЄСПЛ.

Ключові слова: стандарт, стандарт доказування, ЄСПЛ, поза розумним сумнівом, рівність зброї, зважування протилежних інтересів, оцінка справедливості процесу в цілому.

В статье раскрывается содержание понятия «стандарт доказывания». Приводятся критерии, по которым констатируется наличие «стандарта доказывания». Обосновывается его отсутствие в деятельности Европейского суда по правам человека. Такие понятия как «вне разумного сомнения», «равенство оружия», «взвешивания противоположных интересов», «оценка справедливости процесса в целом» автор раскрывает через судебную практику ЕСПЧ.

Ключевые слова: стандарт, стандарт доказывания, ЕСПЧ, вне разумных сомнений, равенство оружия, взвешивания противоположных интересов, оценка справедливости процесса в целом.

K. Ye. Shestopal Standards of Evidence in the European Human Rights Court: Myth or Reality

The article explores the activities of the European Court of Human Rights. In recent years, many papers have been published on the issue of defining the "standard of proof" and its implementation in national law. The content of the concept of "standard of proof" is explained in the article. Its nature is revealed. Its features are identified and constituent parts of this concept are provided. Its interdependence with the concept of "inner conviction" is substantiated. Criteria for establishing an 'standard of proof' are provided, such as: - the existence of a body that sets these 'standards'; - fixing certain requirements for the content of a certain "standard" in legislative acts; - compliance with these "standards" by other bodies, etc.; - punishment for failing to comply with the requirements of "standards".

The activities of the European Court of Human Rights are analyzed. The basic principles of its activity are noted, which include: General principles: -the principle of the rule of law; - the principle of legality; - the principle of justice; - the principle of proportionality of intervention. Special principles include the following: - the principle of "least common denominator"; - the principle that there are no barriers to the inadmissibility of evidence or a pre-determined formula for evaluating it "; - the principle of proportionality; - the principle of discretion; - the principle of additionality; - the principle of effectiveness of the Convention; - the principle of autonomous understanding.

It argues that it is impossible to speak of "standards of proof" in the European Court of Human Rights. Such concepts as "beyond reasonable doubt", "equality of arms", "weighing of opposing interests", "evaluation of the fairness of the process as a whole" the author reveals through the case law of the ECtHR, namely " Abu Zubaydah v. Lithuania ", " Gäfgen v. Germany ", " Imbrioscia v. Germany Switzerland ", " Magee v. Switzerland

the United Kingdom ». In addition, the content of these decisions is disclosed in order for the reader to be able to conclude on the legal nature of certain concepts and categories.

Keywords: *standard, standard of proof, ECtHR, beyond reasonable doubt, equality of arms, weighing of opposing interests, evaluation of the fairness of the process as a whole.*

Постановка проблеми. Поняття «стандарт доказування» має своє відображення в національному законодавстві та є предметом дослідження багатьох вчених. Натомість постало питання про наявність цих «стандартів» в діяльності Європейського суду з прав людини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням «стандарту доказування» займалися такі вчені як: Толочко О.М., Тертишник В.М., Бохан В.Ф., Моршачова Т.Г. та інші.

Разом із цим, рідко коли поставало питання з приводу «стандарту доказування» в Європейському суді з прав людини, саме тому, розкриваючи цю тему – аналізу піддалися судові рішення Європейського суду з прав людини та деякі рішення вищих судів європейських країн.

Невирішені раніше питання. Чітке вирішення питання про наявність чи відсутність «стандарту доказування» в Європейському суді з прав людини надасть можливість правнику в повній мірі реалізувати право на судовий захист свого клієнта. На теперішній час ця невизначеність може дещо обмежувати людину при зверненні до Європейського суду з прав людини.

Мета. Спростувати доводи, щодо наявності «стандарту доказування» в діяльності Європейського суду з прав людини. Розкрити зміст деяких рішень Європейського суду з прав людини, перекладу яких немає ні українською ні російською мовами.

Виклад основного матеріалу.

Щодо питання розуміння поняття «стандарт доказування».

На сьогодні розуміння визначення «стандарту доказування» є професійною необхідністю. Кодифіковані акти та закони України так чи інакше містять вказівку на це поняття. В кримінально-процесуальному законодавстві «стандарт доказування» мають місце як на стадії досудового розслідування так і на стадії судового процесу. В усіх інших галузях права «стандарт доказування» проявляються лише на стадії судового розгляду справи. Одразу необхідно окреслити те, що вимоги до стандартів

у кримінально-процесуальному законодавстві встановлюються більш суворі.

Для того, аби визначити стандарти доказування, необхідно встановити теоретичний зміст вказаного поняття. Стандарт доказування, як правова категорія, є багатоаспектним та складним поняттям і не має однозначного трактування та розуміння як серед вітчизняних та і серед іноземних дослідників. Якщо підвести під рису усі існуючі поняття, то можна дійти висновку, що це свого роду певні межі, певний мінімальний рівень доказової бази у сукупності з їх якістю, яким підтверджуються висунуті проти особи обвинувачення та з якого точно вбачається, що саме вона винна у скоєні злочину.

Розбираючи природу «стандарту доказування» ми маємо на увазі саме про процес. Цей процес ґрунтується на доказовому матеріалі, на умінні суб'єкта доказування та висновках, які вбачаються з доказів.[1] У структурі доведення незмінно присутні і поєднуються інформаційні та посвідчувальні (отримання і закріплення фактичних даних – так звана пізнавальна - посвідчувальна діяльність), комунікативні (передача фактичних даних) і обґрунтовувальні (використання даних) елементи. Концепція «доказового дослідження» вказує на діалектичну єдність і взаємозв'язок **пізнавальної, посвідчувального, комунікативної і обґрунтовує сторін в доведенні (щось з редагуванням)**. При цьому саме доведення не можна розглядати як діяльність, що складається з окремих етапів – збирання, дослідження, перевірки, оцінки і використання доказів, які, по суті, є діалектично взаємопов'язаними сторонами єдиного процесу. [2] Один і той самий доказ при різних інтерпретаціях набуває різного змісту. Тому у зв'язку з цим суддям необхідно безпосередньо дослідити доказ, уважно вислухати обґрунтування і дійти правильного висновку, тобто знайти істину. Іншими словами, докази проходять перевірку на достовірність.

Якщо спростити вище вказане, то процес доказування фактичних обставин складається з наступних елементів: а) збирання доказів, б) дослідження доказів, в) оцінка доказів. Можна

дійти логічного висновку, що таке поняття, як «стандарт доказування» об'єктивно існує у взаємозв'язку з третім елементом процесу доказування – оцінка доказів. Тут вже слід зазначити, що взагалі метою дослідження, як процесу, є встановлення істини. Ми розуміємо, що істина встановлюється шляхом дослідження фактів, які використовуються для обґрунтування тих чи інших висновків. Факти використовуються для обґрунтування відповідних висновків, як критерій істинності останніх.

Сукупність доказів – це перша та об'єктивна складова оцінки доказів, внутрішнє переконання суддів – це друга складова.

При розгляді та вирішенні справи судді стикаються з різними ситуаціями та явищами дійсності. В силу професійного обов'язку кожен з суддів повинен визначити до них своє ставлення. Це відношення, яке свідчить про позицію суддів відносно достовірності досліджуваних фактів або діянь осіб, в обов'язковому порядку супроводжується переживанням цілого комплексу різного роду відчуттів та станів. Серед них за своїм значенням в здійсненні правосуддя особливе місце займає переконання. [3]

У багатьох людей приходить на думку, що таке поняття, як «внутрішнє переконання» не має нічого спільного з справедливим розглядом справи, адже є імовірність того, що суддя буде виносити рішення виходячи лише зі свого суб'єктивного сприйняття справи. Доля правди в цьому є, але, ми повинні пам'ятати, що ми живемо в правовій державі, а тому нам необхідно чітко розуміти, що хоча судова влада є незалежною при здійсненні правосуддя, але все ж таки вона має певні рамки. Цими рамками виступають принципи. Тобто говоримо про те, що гарантії істинності та обґрунтованості, містяться в окремих принципах, які мають визначальне значення для діяльності суду, та зокрема, для такого виду його діяльності, як формування суддівського переконання.

Щодо питання наявності «стандарту доказування» в ЄСПЛ.

Європейський суд з прав людини (далі – Суд, ЄСПЛ) створювався як механізм захисту прав та свобод людини, як нестандартний судовий орган. Підтвердженням цього є багаторічна усталена практика виконання рішень

ЄСПЛ та застосування його рішень при винесенні рішення національними судами. Головним є те, що ЄСПЛ не є «четвертою» інстанцією оскарження. Як пише К. Рейд, Суд не «переглядає» справи, розглянуті на національному рівні, не переоцінює докази, а спирається на ті факти, які встановили національні судові інстанції, і виходить з того розуміння національного права, яке є у національних суддів. Європейський суд більш цікавить процедура прийняття рішень і підходи, застосовані внутрішніми судами в справі, що розглядається, ніж їх висновки про обставини справи або про те, як слід тлумачити національне право.

У своїй діяльності Суд керується принципами, які умовно можна розділити на загальні принципи та спеціальні. **Загальні принципи:** - принцип верховенства права; - принцип законності; - принцип справедливості; - принцип пропорційності втручання. **Спеціальними принципами** можна назвати наступні: - принцип «найменшого спільного знаменника»; - принцип відсутності бар'єрів щодо недопустимості доказів або зумовленої формули їх оцінювання; - принцип пропорційності; - принцип меж розсуду; - принцип додатковості; - принцип ефективності Конвенції; - принцип автономного розуміння.

Деякими науковцями зазначається, що в Суді наявні певні «стандарту доказування». А саме:

1) «поза розумним сумнівом». Суд зазначив у своєму рішенні по справі «**Abu Zubaydah v. Lithuania**»[4], що застосовує стандарт доказування «поза розумним сумнівом», водночас, стосовно доведення окремих обставин Суд визнавав за необхідне відхилитися від цього стандарту.

2) «рівність зброї» equality of arms.

Комітет з прав людини зазначає, що право на рівність перед судами та трибуналами також забезпечує рівність зброї. Це означає, що одні й ті ж процесуальні права повинні надаватися всім, якщо відмінності не ґрунтуються на законах і можуть бути виправдані за об'єктивними та обґрунтованими підставами, (не вкладаючи фактичні недоліки або інші неправди до відповідача). Це означає, що кожен, хто є учасником розгляду, повинен мати розумну можливість представити своє справу суду в

умовах, які не перешкоджають йому у відповідному невідповідному становищі по відношенню до його противника.

Європейська конвенція, яка широко розглядається як найефективніша система захисту прав людини в світі, відіграла конкретну роль у визначенні принципу рівності сторін щодо гарантій справедливого судового розгляду. «Рівність зброї» регулюється статтею 6 (3), яка пропонує деякі аспекти «рівності сторін», які застосовуються у кримінальних справах, наприклад, обвинувачений повинен мати достатньо часу та ресурсів для підготовки захисту 6 (3) (b), захищати себе особисто або через юридичну допомогу на власний розсуд або, якщо він не має достатніх коштів для оплати юридичної допомоги, отримати його безкоштовно, коли цього вимагають інтереси правосуддя.

Як важливі компоненти «рівності зброї» включені наступні гарантії відповідно до ст. 6 Європейської конвенції: це: бути судимим у присутності; отримати доступ до адвоката; захищати себе особисто або через адвоката; отримати безкоштовну юридичну допомогу; і для розгляду або розгляду свідків.

Наприклад розглянемо 2 складові, право захищати себе особисто або через адвоката та право на тримання безоплатної юридичної допомоги.

Право на правову допомогу не матиме ніякого значення, якщо не буде вжито жодних заходів для забезпечення ефективного юридичного представництва обвинуваченого, який є непрацездатним і не має засобів для оплати. Існує, звичайно, різниця між термінами, "право на правову допомогу", "право на безоплатну юридичну допомогу". В останньому випадку правова допомога призначається державними органами через адміністративний процес обвинуваченому, який сам не може дозволити собі юридичне представництво. Стаття 14 надає значну гарантію права обвинуваченого на правову допомогу. Коли він не захищає особисто і не може залучити до себе одного, він повинен бути поінформований про його право на правову допомогу. Право обвинуваченого на правову допомогу порушується, коли він не знає свого права та не може здійснити це право (Верховний суд Ірландії, 1976). [5]

3) «зважування протилежних інтересів» (balancing).

Змість цього стандарту становить те, що на одну чашу терезів ставиться інтерес особи (злодія), а на іншу чашу терезів ставляться інтереси інших осіб (встановлення істини; боротьба зі злочинами). Яскравим прикладом може слугувати справа «Gäfgen v. Germany». [6] Головним питанням, яке пронизувало усю справу було : Чи мають право поліцейські катувати людину, навіть якщо вони вважають, що це може врятувати життя невинуватій дитині?

Суть справи була наступна: Гафген заманив маленьку дитину до своєї квартири де у подальшому її вбив. Після цього він почав вимагати викуп в батьків. Ті, вважаючи, що їх дитина ще жива, віддали гроші. Поліцейські відслідкували вбивцю. Думаючи, що дитина ще жива, вони почали погрожувати Гафгену застосуванням сили. Після цього він нарешті зізнався у вчиненому та показав місце де знаходиться труп дитини. Німецькі суди, встановивши, що зізнання підозрюваного було видобуто під примусом, не допускали його в якості доказу під час подальшого процесу. Однак, вони оголосили докази, отримані в результаті жорстокого поводження, включаючи тіло дитини і сліди шин, знайдені на місці поховання, допустимими. Під час судового розгляду підозрюваний знову зізнався, незважаючи на те, що йому було відомо про його право зберігати мовчання і про неприпустимість його більш раннього визнання як доказ.

Позиція Великої палати в цьому рішенні про ймовірне порушення статті 3 слід вітати. Суд постановив, що загроза застосування тортур в даному випадку є нелюдське поводження і ясно дає зрозуміти, що ніяка ситуація не може слугувати виправданням порушення статті 3. Суд заявив, що нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження не може бути заподіяно навіть в обставинах, коли життя людини під ризиком »і – при його оцінці передбачуваного порушення статті 6 – «Абсолютно, не може бути ніякого зважування інших інтересів проти статті 3. "На думку Суду, ні захист життя людей, ні забезпечення судимості і по кримінальних справах не можуть бути отримані за рахунок компрометації захисту абсолютного права не піддаватися жорстокому поводженню, забороненого статтею 3.» Тобто вбачається, що

у цій справі суду надано було вирішати, саме який суспільний інтерес є переважним. [7]

4) «оцінка справедливості процесу в цілому» (fairness of the proceeding taken as a whole)

Використовуваний Судом метод «оцінки справедливості процесу в цілому» (fairness of the proceeding taken as a whole) не припускав дослідження окремо взятого слідчої дії, у відриві від інших етапів процесу. Суд традиційно виходить з того, що практично будь-який дефект може бути виправлений на наступних етапах процедури. [8] Справа, яка підтверджує цей класичний підхід є «Imbrioscia v. Switzerland». [9] Заявника заарештували за підозрою в контрабанді наркотиків. Перший допит пройшов без адвоката. В кінці допиту заявник попросив дати йому адвоката за призначенням, що було зроблено. Уряд стверджував, що ставило до відома адвоката про дату і час допитів. Адвокат, навпаки, наполягав на тому, що дата і місце йому не підходили і, отже, він не зміг з'явитися вчасно: заявник був тричі допитаний без адвоката. Деякий час по тому призначений адвокат вийшов з процесу, і заявник знайшов собі нового адвоката, з яким у нього була можливість зустрітися. Новий адвокат (за договором), однак, також був відсутній під час декількох допитів, так як нібито не був поставлений до відома про те, що його клієнта будуть допитувати. Він поскаржився прокурору і на заключному допиті знаходився поруч зі своїм підзахисним. Під час всіх допитів на слідстві заявник не визнавав свою провину. Чи не визнає він провину і на суді; однак суд засудив його за контрабанду, посилаючись на протиріччя в його показаннях. Європейський суд у цій справі зазначив, що, навіть якщо перший адвокат (за призначенням) діяв непрофесійно, відповідальність за це не лежить на державі. Заявник сам не привернув увагу прокуратури до цієї ситуації, і минуло не так багато часу, щоб прокуратура сама помітила, що адвокат за призначенням манкірує своїми обов'язками. Крім того, після того як заявник поміняв адвоката, у них була можливість обговорити справу. Адвокат також знаходився поруч з підозрюваним на заключному етапі слідства. Нарешті, під час судового розгляду адвокат весь час був поруч зі своїм підзахисним. Таким чином, на думку Суду, у сторони захисту була можливість оскаржити докази, отримані на досудовому слідстві.

Європейський суд прийшов до висновку, що стаття 6, § 1 і 3 (с), Конвенції порушено не було.

При оцінці справедливості процесу в цілому Суд дивиться не тільки «на майбутнє» (на те, як розвивався процес після того, як відбулося якесь обмеження прав заявника), а й «на минуле». Прикладом цього, слугує справа «Magee v. the United Kingdom». [10] Заявник скаржився відповідно до статті 3 конвенції, що він піддавався жорстокому поводженню, перебуваючи в поліцейському управлінні, і, в результаті, відповів на питання і підписав заяву, в якій визнав його участь в терористичному злочині. Він також стверджує, що таке звернення є частиною адміністративної практики, яка дозволяє, виправдовує і заохочує жорстокість по відношенню до затриманих в місцях утримання під вартою в поліції в Північній Ірландії. Заявник також скаржить відповідно до статті 6 Конвенції, що визнання доказів, отриманих з порушенням статті 3 Конвенції, суперечить його праву на справедливий судовий розгляд. Крім того, заявник скаржить на законодавство Північної Ірландії, яке дозволяє зробити висновок про те, що обвинувачений не дає усних доказів у суді. Він далі скаржить на те, що він мав давати свідчення в судовому порядку, не маючи доступу до всіх медичних і охоронних документами, що знаходяться в розпорядженні звинувачення в зв'язку з його утриманням під вартою після його арешту, і до того, як йому було пред'явлено звинувачення в суді. Нарешті, заявник скаржить на відсутність присутності адвоката при його допиті і про відмову в консультації з адвокатом в ситуації, коли інкримінують висновки можуть бути зроблені з мовчання обвинуваченого під час допиту.

При розгляді цієї справи суд прийшов до наступного висновку: скарги заявника про те, що справедливість його судового розгляду була упередженою, оскільки він був засуджений на підставі заяви про визнання, отриманому в обставинах, в яких він утримувався протягом тривалого періоду утримання під вартою без зв'язку із зовнішнім світом і відмовився доступ до адвоката, що в той час як затриманим в Англії і Уельсі, підозрюваним у причетності до терористичних злочинів, був гарантований доступ до адвоката, і у відповідний час несприятливі висновки не могли бути зроблені з

їх мовчання, такі права не поширювалися на аналогічні затриманих в Північній Ірландії;

Суд виходив з кумулятивного ефекту двох порушень. Інакше кажучи, якби заявник погодився давати свідчення в присутності свого адвоката, то, можливо, порушення статті Конвенції не було б.

Висновок:

З огляду на вищевказане, не можливо погодитись з твердженням, що у Європейському суді з прав людини наявні «стандарти доказування» виходячи з наступного:

1) Суд створювався як нестандартний орган.

2) Для констатування наявності «стандарту доказування» необхідне дотримання у сукупності декілька умов: - наявність органу, який встановлює ці «стандарти»; - закріплення певних вимог щодо змісту певного «стандарту» в законодавчих актах; - дотримання цих «стандартів» іншими органами і т.д.; - покарання за недотримання вимог щодо «стандартів».

3) Наявність серед спеціальних принципів діяльності Суду такого як, принцип відсутності бар'єрів щодо недопустимості доказів або зумовленої формули їх оцінювання

Проаналізувавши зміст цих понять «поза розумним сумнівом», "рівність зброї", «зважування протилежних інтересів», «оцінка справедливості процесу в цілому» легко відмітити, що за своєю природою у діяльності ЄСПЛ вони розкриваються саме як принципи.

Вони пронизують увесь процес, пов'язаний з доказуванням в Суді.

Принципи – носії та зберігачі правової ідеології, що дають необхідну ідеологічну орієнтацію як у правотворчій, так і в правозастосовчій діяльності. Як принципи здорового людського розуму, в основі яких завжди лежить певний світоглядний стрижень, що відображає узагальненість певних потреб та інтересів суспільного буття, правові засади системно поєднують у собі теоретичне і емпіричне в їх логічній взаємозумовленості, взаємозв'язку. Єдині міжнародні правові принципи - головні умови єдиного світового простору, міжнародного правопорядку. Принципи є за своєю природою системоутворюючим елементом, тим, що дуже багато правових норм вибудовує в цілісний організм. Саме знання принципів може бути ключиком для практикуючих юристів при зверненні до ЄСПЛ. В цілому у філософській літературі принцип (від лат. Principium - початок, основа, походження, першопричина) розглядається як першооснова, основа деякий сукупності фактів або знань, вихідний пункт пояснення або керівництва до дій, керівне початок, основне правило поведінки[11].

Список використаних джерел:

1. Толочко О. М. Критерії визначення стандарту доказування вини поза розумним сумнівом у кримінальному провадженні [Електронний ресурс] / О. М. Толочко // Вісник національної академії прокуратури України. – 2015. – № 4 (42). – С. 5-10 – Режим доступу : http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnapu_2015_4_3.pdf.

2. Тertyshnik В. М. Доказательства и доказывание в советском уголовном процессе : фондовая лекция / В. М. Тertyshnik; ред.: Нестеренко Н. Е. – Харьков : Изд-во Харьк. Ин-та внутр. дел, 1992. – 80 с.

3. Бохан В. Ф. Формирование убеждения суда / В. Ф. Бохан. – Минск, издательство БГУ, 1973. – 160 с.

4. ECtHR. Abu Zubaydah v. Lithuania. №46454/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22ABU%20ZUBAYDAH%20v.%20LITHUANIA%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-183687%22%5D%7D>.

5. Equality of Arms A Fundamental Principle of Fair Trial Guarantee Developed by International and Regional Human Rights [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

https://www.researchgate.net/profile/Rohaida_Nordin/publication/285591791_Equality_of_Arms_A_Fundamental_Principle_of_Fair_Trial_Guarantee_Developed_by_International_and_Regional_Human_Rights_Instruments/links/56612f9c08ae4931cd59cefd/Equality-of-Arms-A-Fundamental-Principle-of-Fair-Trial-Guarantee-Developed-by-International-and-Regional-Human-Rights-Instruments.pdf.

6. ECtHR. *Gäfgen v. Germany*. № 22978/05 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22G%20C3%A4fgen%20v.%20Germany%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-99015%22%5D%7D>}.

7. *Gäfgen v. Germany: threat of torture to save a life?* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://strasbourgobservers.com/2010/07/06/389/>.

8. Стандарты справедливого правосудия (международные и национальные практики) / кол. авторов ; под. ред. д. ю. н. Т. Г. Морщаковой. — Москва : Мысль, 2012. – 584 с.

9. ECtHR. *Imbrioscia v. Switzerland* № 13972/88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Imbrioscia%20v.%20Switzerland%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-57852%22%5D%7D>}.

10. ECtHR. *Magee v. The United Kingdom*. № 26289/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Magee%20v.%20the%20United%20Kingdom%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-163016%22%5D%7D>}.

11. Чернобель Г. Т. Правовые принципы как идеологическая парадигма / Г. Т. Чернобель // Журнал российского права. – 2010. – № 1. – С. 84-94 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovye-printsipy-kak-ideologicheskaya-paradigma/viewer>.

References:

1. O. M. Tolochko, *Kryterii vyznachennia standartu dokazuvannia vyny poza rozumnym sumnivom u kryminalnomu provadzhenni* [Elektronnyi resurs] / O. M. Tolochko // *Visnyk natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. – 2015. – No. 4 (42). – Pp. 5-10 – Rezhym dostupu : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnapu_2015_4_3.pdf.

2. V. M. Tertishnyk, *Dokazatelstva y dokazyvanye v sovetskom uholovnom protsesse : fondovaia lektsiya* / V. M. Tertishnyk; red.: Nesterenko N. E. – Kharkov : Yzd-vo Khark. Yn-ta vnutr. del, 1992. – 80 p.

3. V. F. Bokhan, *Formyrovanye ubezhdeniya suda* / V. F. Bokhan. – Mynsk, yzdatelstvo BHU, 1973. – 160 p.

4. ECtHR. *Abu Zubaydah v. Lithuania*. №46454/11 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22ABU%20ZUBAYDAH%20v.%20LITHUANIA%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-183687%22%5D%7D>}.

5. *Equality of Arms A Fundamental Principle of Fair Trial Guarantee Developed by International and Regional Human Rights* [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://www.researchgate.net/profile/Rohaida_Nordin/publication/285591791_Equality_of_Arms_A_Fundamental_Principle_of_Fair_Trial_Guarantee_Developed_by_International_and_Regional_Human_Rights_Instruments/links/56612f9c08ae4931cd59cefd/Equality-of-Arms-A-Fundamental-Principle-of-Fair-Trial-Guarantee-Developed-by-International-and-Regional-Human-Rights-Instruments.pdf.

6. ECtHR. *Gäfgen v. Germany*. No. 22978/05 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22G%20C3%A4fgen%20v.%20Germany%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-99015%22%5D%7D>}.

7. *Gäfgen v. Germany: threat of torture to save a life?* [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://strasbourgobservers.com/2010/07/06/389/>.

8. *Standarty spravedlyvoho pravosudivia (mezhdunarodnie y natsyonalnie praktyky)* / kol. avtorov ; pod. red. d. yu. n. T. H. Morshchakovoi. — Moskva : Misl, 2012. – 584 p.

9. ECtHR. *Imbrioscia v. Switzerland* No. 13972/88 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Imbrioscia%20v.%20Switzerland%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-57852%22%5D%7D>.

10. ECtHR. *Magee v. The United Kingdom*. No. 26289/12 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Magee%20v.%20the%20United%20Kingdom%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-163016%22%5D%7D>).

11. H. T. Chernobel, *Pravovie pryntsypi kak ydeolohycheskaia paradyhma* / H. T. Chernobel // *Zhurnal rossiyskoho prava*. – 2010. – No. 1. – Pp. 84-94 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovye-printsipy-kak-ideologicheskaya-paradigma/viewer>.